

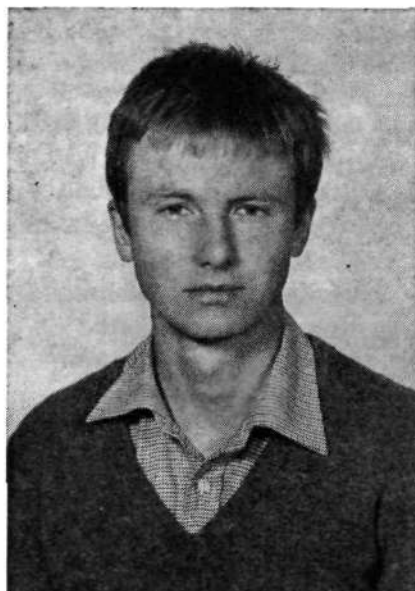
TUJE PESMI V SLOVENSKI BESEDI

Ureja Janez Menart

KATUL: O BERENIKINIH LASEH

Prevedel in spremno besedo napisal Žiga Šmit

Odkar so nekateri predstavniki naše družbe po hitrem postopku odpravili že dve stoletji in več vpeljano poučevanje klasičnih jezikov, nastaja resno vprašanje, kako bo (če zaradi preglednosti opustimo isto, morda še kočljivejše vprašanje na drugih področjih), kako bo v prihodnje s slovenskimi prevodi iz antične in srednjeveške pa tudi kasnejše latinske literature. Že pri prejšnji razširjenosti pouka klasičnih jezikov smo od konca prejšnjega stoletja do danes dobili komaj nekaj, sicer odličnih prevajalcev s tega področja; nov upad znanja pa bo možnosti seveda samo še zmanjšal. Računati s tem, da se bo po verjetnostnem računu zmerom našlo ravno pravšno število ljudi, ki se bodo latinsko ali celo grško naučili iz ljubiteljskih nagibov in bili hkrati tudi sposobni prevajati umetniška besedila, je pri maloštevilnem narodu kaj dvomljivo. Zato moramo žal računati s tem, da bo sposobnost prevajanja iz teh dveh jezikov, namesto da bi rasla, kar bi bilo potrebno, vse bolj upadala in se v nekaj desetletjih spustila praktično na nulo (če se ne obrne spet kmalu kaj na bolje, kar bi si iskreno želeli). Kolikšna je pri maloštevilnem narodu verjetnost, da pridemo po ljubiteljski poti do znanja tujih jezikov povezanega s hkratno sposobnostjo umetniškega prevajanja, je jasno razvidna po Sahari naših prevodov iz — recimo — portugalsčine, norveščine, danščine, finščine, turščine, grščine — itd. — da ne bi preveč našteval. Pri vsem tem je treba poudariti, da literaturo iz vseh teh kultur pogrešamo neprimerno laže kot pa dela civilizacije, na kateri temelji domala ves zahodni svet, v njegovem sklopu pa seveda tudi naš. Ker razen res najnujnejših del iz antične književnosti v svojem jeziku nimamo še cele vrste pomembnih in zanimivih stvaritev, smo zlasti še v opisanem, za prihodnost nespodbudnem položaju, lahko tem bolj veseli vsakega peresa, ki se trudi na tem polju, in vsakega novega prevoda, pa naj gre tudi samo za neznamen drobec.

Vzporedno s Katulovo liriko je nastajala vrsta daljših pesnitev po aleksandrijskih vzorih. Sodobnik pesmi o Lezbiji je kratek ep — epilij o Berenikinih kodrih, ki ga je Katul prevedel po Kalimahovem izvorniku, najverjetneje v letih 62—60. Uvrščamo ga med dvorno poezijo, saj se je Kalimah posvetil dogodkom v prestolnici, potem ko je leta —246 umrl kralj Ptolemej II. iz dinastije Lagidov. — Princesa Berenike je

pogumno spravila s poti materinega ljubimca, ki mu je bila namenjena za ženo, in si tako omogočila zakon z novim kraljem, bratrancem Ptolemejem Evergetom. Kralj je takoj po poroki začel pohod proti Siriji, Berenike pa je za srečno vrnitev žrtvovala šop las boginji Arsinoe, prejšnji kraljici, ki jo po smrti enačijo z Venero. Dar ni bil zaman in kralj se je kmalu z zmago vrnil domov. Medtem so odrezani lasje izginili iz Venerinega svetišča v Zefirionu blizu mesta Kanobos. Skrivnost je pojasnil veliki astronom Konon. Namesto kraljičinih las je odkril na nebu novo ozvezdje in mu nadel ime, ki ga nosi še danes.

Zgodbo pripovedujejo bralcu odrezani lasje in ga vodijo v človeški svet kraljevskih junakov. Verjetno se je v njem videl tudi Katul, saj epa ni prevajal samo zaradi takratnih modnih zahtev. Slabo ohranjeni Kalimahov tekst ne dopušča dosledne primerjave obeh del, kljub temu se zdi, da postaja pesem proti koncu vedno bolj Katulova. Verzi odsevajo njegovo željo po zvestobi in trajni ljubezni, ki ju pri Lezbiji ni bil deležen.

Konon odkril nas je v siju neba, Berenikine kodre,
 on, ki ujeti je znal sleherni žarek sveta,
 vedel, kdaj zvezde rode se in kdaj zahod jih pogoltno,
 kdaj se sončni obraz sredi poti pomrači,
 kdaj na vrsti je čas, da očem se skrije ozvezdje,
 kdaj boginja križišč tiho se ukrade z neba,
 kadar jo sladka ljubezen zapelje med latmijske skale.
 V zvezdah tako je uzrl žar Berenikinih las,

komaj je mlada kraljica lahkotne roke pomolila
 proti obličjem bogov, da jim obljubi lase.
 Kralj je tačas, potem ko ugled mu je zrasel s poroko,
 pravkar začenjal pohod k mejam asirskih dežel.
 Ljubke sledove večernega boja je nosil po licu,
 ni jim ušel, ko z nje slekel je svatbeni plašč.
 Venera, mladih nevest menda ne sovražiš? In starši,
 naj se zaman veselé ob narejenih solzàh,
 kadar v potokih oblivajo prag pred spalnico mladih?
 Ne, pri bogovih, nikar, saj ne ječijo zares!
 Z mnogimi vzdihni o tem govori nam naša kraljica,
 kar se je v metežu bitk zgubil njen novi soprog.
 Kaj ti morda je hudo, ne za vajinim praznim ležiščem,
 ampak ker ljubljene brat vzel je boleče slovo?
 Bridke skrbi, kako te pečejo v žalostnem srcu!
 Kakšen nemir ti je zdaj vzburkal globine duha,
 zmedel razum in čutov te oropal! Odkar te poznamo,
 vedno si, nežno dekle, v srcu nosila pogum.
 Mar pozabila si vrlo dejanje, kako si postala
 kralju soproga? Kdo drug več bi si upal kot ti!
 Kakšno grenkobo besed izrekla si v uri ločitve,
 koliko, Jupiter moj, z lic si otrla solzá!
 Kdo od mogočih bogov te tako je spremenil? Če kriv ni
 možev odhod, saj sam dolgo nihčè ne zdrži?
 Vsem bogovom takrat obljubila si našo daritev,
 žrtev z govejo krvjo, da bi tvoj dragi soprog
 vrnil se živ in zdrav. Predolgo ga nisi čakala,
 kmalu je azijski plen vključil v egiptsko posest.
 Bitjem neba si nas dala, da vse bi se srečno izteklo,
 zdaj poravnamo naj dolg tvojih nekdanjih obljub.
 Veš, kraljica, neradi zapuščamo tvojo pričesko,
 res, prisegamo ti, nate in tvojo glavó,
 kaznen zasluži naj vsak, ki krivo prisego izreče,
 ampak le kdo je junak, da bi železu bil kos?
 Tudi goré so podlegle, čeprav največje na svetu,
 kar jih pod sabo pusti Tijin žareči otrok.
 Medijci odprli so skoznje morjé in divja mladina
 ladjam utrla je pot sredi čez atoški rt.
 Kaj naj storijo lasje, če take premaga železo?
 Jupiter, naj izumre pleme Halíbov! Preklet,
 kdor je prvi začel iskati globoko pod zémľjo,
 vrtal do rudnih plasti, trdo železo koval!

Prejle nas ločil je rez. Bridkó so nad našo usodo
 tarnali bratje lasje, ko se postavi pred nas
 brat etiopskega Memnona, hitri Arsínoin žrebec.
 S krili mahaje, da zrak veje pod sunki peres,
 dvigne nas s tal in nosi po mračnih nebeških meglicah,
 dokler nas ne odloži Veneri v bele roké.
 Sama si v svetem Zefiriju ponj poslala glasnika,
 ti, ki od grških bogov hodiš na kánobski breg,
 naj v migetavi svetlobi neba, pripet med ozvezdja,
 ne žari samo zlat Ariadnin obroč,
 prav tako naj mi razlijemo žarke po nebu,
 kosmi, porezani v dar z zlato rumene glavé.
 Mokre od solz nas sprejme boginja po poti do templja,
 roj postavi nas nov starim ozvezdjem ob stran.
 Tik ob Devici žarimo, v soseščini krutega Leva,
 kjer Kalisto z Voza staplja se z njuno lučjo,
 kasni Volar nam sledi, ko padamo proti zahodu,
 zvezde, ki konec noči komaj zdrse v Ocean.
 Toda čeprav nas ponoči zadevajo božje stopinje,
 jutro pa spet nas preda beli Tetiji v objem
 (pusti, ramnuntska devica, da izrečemo take besede,
 ni nas strah in z lažjo nočemo mimo resnic,
 tudi če s hudimi klici za to nas obsujejo zvezde,
 raje zvestó povemò, kaj bremeni nam srce),
 nove stvari nas ne vesele, ko stran smo za vedno,
 večno slovo od las drage gospe nas boli,
 z njo, ki ni kot dekle nikoli nam vtrla mazila,
 spili smo skoraj na mah tisoč pomad in dišav.
 Ve sedaj, ki bakle so srečno vas sprémile v zakon,
 ne prepuščajte prej vdanim soprogom teles,
 ne razgaljajte prsi, nikar ne razprite obleke,
 dokler vaš oniksov vrč nam ne potoči darov,
 vaših prijetnih darov, če ohranjate čisto ležišče.
 Če pa kakšna se vda miku pohotnih naslad,
 njeno nesrečno daritev, ojoj, pogoltne naj pesek,
 saj od nevrednic zares nočemo niti sledu.
 Rajši, o mlade neveste, za vedno prebivajte v slogi,
 vedno naj z vami doma trajna ljubezen živi!
 Ti, kraljica, če v zvezde zagledaš se sredi obreda,
 kadar ob prazničnih dneh stregla boš Veneri v čast,
 glej, da ne bomo pogrešali kapelj dišečega olja,
 ampak krepkó nam nasuj kup dragocenih darov!

Zvezde zgrme naj z neba in Orion sveti z Vodnarjem,
da le sprejme nas spet venec kraljičinih las!

OPOMBE

boginja križišč — Diana, boginja meseca in razpotij, ni prenesla misli na Endimionovo smrt, zato ga je v votlini na gori Latmos zazibala v večni sen.

Tijin žareči otrok — sonce

gore so podlegle — Med pripravami na pohod proti Grčiji so Perzijci leta — 483 prekopali ožino na gori Atos, da jim ni bilo treba ločiti morskih in kopenskih sil.

pleme Halibov — ljudstvo v Mali Aziji, ki naj bi bilo prvo začelo obdelovati železo

brat etiopskega Memnona — sunek južnega vetra

Ariadnin obroč — danes Severna krona

Kalisto z Voza — Kalisto z otrokom se je spremenila v ozvezdji Velikega in Malega Voza. Užaljena Hera je dosegla, da ju Ocean in Tetija nikoli ne sprejmeta v morske vode, ampak se večno vrtita okrog Severnice.

ramnuntska devica — Nemezis, boginja pravičnosti

Orion sveti z Vodnarjem — ozvezdji ležita daleč narazen